

**Az erkölcsi élvezet érzésének fejlesztése,
mint a nevelés egyik legfőbb tényezője.**

Összes emberi törekvéseink a lét és boldogságának biztosítására irányúinak. A belénk oltott ösztönök, hajlamok, vágyak és aspirációk végső célja ez. Individualisticus és altruisticus emberi tulajdonságaink mind, valamennyien ennek megközelíté-

sére bírnak alkalmas természettel. Ami az eszközöket hatályosbítja, az említett legfőbb cél szempontjából kívánatos és becses, ami pedig azok hatékonyságát alább szállítja vagy megtámadja, az reánk nézve káros és veszedelmes.

Az ember valója nagyon complicált természetű. Fizikai, szellemi és erkölcsi világunk alkotó részei ennek, és bizonyos önállóságuk daczára ezek szerves egységében jelentkezik az emberi lény. Minél összhangzatosabban hatják át egymást ezek az alkotó részek, jólétünk annál zavartalanabb és teljesebb. - Hogy azonban ez bekövetkezhesek, mindazon képességeket és tulajdonságokat, melyekből külön-külön főalkotó részekké és azután szerves egységgé kidomborodva az ember áll, ápolnunk és fejlesztenünk kell. Ez ápolás és fejlesztés annál hatékonyabb, minél öntudatosabb.

Az öntudatoság azonban nem úgy értendő, hogy minden ember egyénileg tudja azt, hogy milyen eszközökkel, mily módon és mely célból kell tehetségét, hajlamait és alaptulajdonságait fokozni és javítania. Ez ily általánosan megvalósíthatatlan kívánság. Minél szélesb körű ez az öntudatoság, annál jobb; de az a társadalmak óriási méretei mellett az alapokig lehető soha sem lehet. Az szükséges tehát, hogy az emberi tehetségek, hajlamok és tulajdonságok nemcsak a társadalom magasabb osztályainak tagjainál, a művelt és félműveltségű, hanem az alsóbb osztályokban is, a hol a nevelésre és oktatásra sok pénz-, idő- és fáradságbeli áldozatot hozni nem lehet, a közoktatás és köznevelés folytán, mely alatt nemcsak az iskolait, hanem a közélet és a felsőbb osztályok példája által nyújthatót is értem itt, a tehetségek, a jó hajlamok és alaptulajdonságok mintegy ösztönszerűleg fejlődjenek tovább, és így ezen osztályok is a lét küzdelmeiben a jelzett emberi végső célnak megfelelőbb fegyvereket, vagyis életök biztosításának és boldogításának mindig hatályosbබුලó eszközeit használhassák.

Ennek a hatályosbításnak módszerét minél célszerűbben megállapítani és rendszeresíteni a paedagogia föladata, melynek hovatovább annál inkább socialis szellem által, a melynek gyökerei bennünk megvannak, hiszen erkölcsi valónk azokból sarjdzott ki, kell áthatva lenni.

Fontos ennél fogva a paedagógiára nézve, hogy az ember természetét, annak alapjait és szerkezetét, fejlődési képességének

lényegét és határait jól ismerje föl. Nem szabad e részben más, mint pozitívus alapokról kiindulni. Egyaránt végzetes tévedés volt az mindig, ha az embertől keveset vagy sokat vártak. A kevés nem tűzött ki elég magas és magasztos célokat, tehát a kisebb feladatoknak megfelelőleg nem is költötte fel az életerőket és az életösztönt úgy, mint lehetett volna. A sok pedig elérhetetlennek bizonyulván, demoralizáló hatást gyakorolt.

Igen behatóan, alaposan és tárgyilagosan kell tehát a paedagogjának kutatni azt, hogy mily főtenyezőket és hogyan kell a megközelíthető legmagasbbrendű célok szempontjából mozgásba hozni! És e végből három igazságot nem szabad szemei elől tévesztenie.

Az első igazság az, hogy az embernek három – anyagi vagy helyesebben physikai, szellemi és erkölcsi – világa van, melyek felbonthatatlan összefüggésök mellett is igen nagy mérvű különléttel, és a jelenségeikből alakuló törvényeik tekintetében nagyon figyelemre méltó autonómiával bírnak.

A második az, hogy ezen különállásuk azonban csak autonomus és nem souverain jellegű, mert – a hasonlatot tovább fűzve – a souverainitas nem a részeket, de az emberi való és élet egységét illeti meg, minélfogva sem a physikai, sem a szellemi, sem az erkölcsi törvények, (még ha elképzelhető volna is,) nem külön csoportjaikban elszigetelve, hanem csak szerves combinatiójuk révén lehetnek valóban előnyösen hatályosak.

A harmadik igazság végül az, hogy az ember valójának említett három jellegű törvényei a maguk egészében voltaképpen ugyan egyenrangúak, már csak azért is, mivel egymást kölcsönösen feltételezik, tehát egyaránt nélkülözhetetlenek; azonban a három való-alkatrész közül leginkább az erkölcsi állván hatalmunkban és az élet minden körülményeihez leginkább az levén képes alkalmazkodni, a nevelésnél erre kell a legnagyobb súlyt fektetni.

Ha helyem volna hozzá, bővebben ki tudnám fejteni és talán alaposabban is bebizonyítani ez utóbbi tétel igaz voltát. Az adott helyzetben legyen elég arra utalnom, hogy már a puszta életnek fenntartása és biztosításához is az erkölcsi tulajdonságok mennyire szükségesek, és hogy azok meg- vagy meg nem léte teszi az életet minden körülmények között kívánatossá

vagy utáltta. Hányszor történik meg, hogy a legegészségesebb és legjobb módú emberek erkölcsi egyensúlyuk felbillenése után rendkívüli könnyedséggel dobják el az életet maguktól. A szellemi képességeket csak egy erkölcsi mozzanat, a fegyelmezettség és a mi ennek nyomában jár, az iskolázottság vagy rendszeres gyakorlat, alkotásaik közben pedig az odaadás „ és a lemondási készség teszi egyedül becsesekké.

Ki kell emelnem végűi, hogy az erkölcsiséget és annak nagy jótéteményeit minden nemzet valamennyi nemzedékének sokkal kisebb mértékben lehet akár az őstől örökölni, akár az idegenektől átvenni, mint a fizikai és szellemi előnyöket.

Az egyén és a társadalom erkölcsösége tehát a legnagyobb kincs és oly arsenal, melyből életküzdelmünk számára a legbecsebb fegyverek kerülnek ki, sőt a máshonnan való fegyverek is voltaképpen ott mennek a használhatósághoz szükséges edzésen és szerelésen keresztül.

De az ember erkölcsi világában sem tagadván meg önmagát, az önző és társas jellegű tényezők combinációjának hatása alatt áll ott is. Természetes ott is az, hogy főtörekvése az ön- és fajfenntartás, és hogy elhatározásait inkább érzések s érzelmek, mint eszmék és elvont gondolatok irányítják. Így van ez a legműveltebb osztályoknál is, annál inkább a minden nemzet zömét képező kevésbé művelteknél. Ezen a tényen a cultura aránylag csak kis mértékben képes változtatni; hanem azt elérheti, hogy az érzések és érzelmek jobbakká, nemesebbé és czélszerűbbé válhatnak. De az e részben elérhető haladási fokon is csak az erkölcsi erő folytonos ápolása mellett maradhatnak meg az egyes emberi közösségek, azért tehát minden nemzedéknek magáért és a reá következőért folyton kell az erkölcsiség ápolásának és fejlesztésének terén munkálkodni, mert a hanyatlás különben föl nem tartóztatható.

Az erkölcsi tényezők közt mindezeknél fogva a legnagyobb horderejű az, melynek természetünkben a legmélyebb gyökere van: az erkölcsi élvezet, mely nem kevésbé jól esik, mint a testi és a szellemi élvezet, de a mely, ha nemes, maradandóbb jó érzést s rendszerinti jelentkezése esetén állandóbb megelégedést és boldogságot szül, mint bármely más élvezet. Hozzájárul ehhez, hogy minden másnemű élvezettel, sőt az azokról való lemondással is összefér. Mindenkinek mintegy önként ki-

nálkozik. Az erkölcsi élvezet mindenüvé bejut. A szegénységgel, a fizikai jólét hiányával, az élemedett korral, az alacsony társadalmi állással, élethivatással és munkával sincs ellentétben.

Tehát általánosabbá tehető, mint bármely más élvezetek, melyek értéke is attól függ, hogy erkölcsi élvezettel párosíthatók-e vagy nem. Az erkölcsi élvezetben az altruizmus összeolvad az önzéssel. Átala az ember természetének egy alap tulajdonsága sem bénul meg, hanem valamennyi csak nemesbbül. A boldogságot, mely annyi forrásból fakad, voltaképp az erkölcsi élvezetek alapozzák és szilárdítják meg. Az emberi élet minden nyilvánulása közben és mozzanatában emel, fönntart, erősít, illetve kárpótol. Az tehát az emberiség legnagyobb jótéteménye és áldása, de egyúttal a leghatalmasabb kulturális tényező is. Gyökere az emberi érzésben van, s ezzel együtt az arra való hajlam is fejleszthető nemcsak egyéneknél, hanem – jelentkezésének az egymásután következő nemzedékeknel való következetes előidézése útján – a fajokban is. És ez a törekvés közönséges értelemben véve nem utilitarius, azaz nem az egyén saját hasznának szempontjából indul ki, hanem egyúttal és egyidejűleg közcélakat is szolgál, de minden ideális és altruisticus irányzata mellett összhangban jelentkezik az ember fizikai és szellemi valójának valamennyi fontos követelményeivel.

Meggyőződésem tehát az, és kérem, hogy a fölhozottak alapján a tisztelt congressus is mondja ki, hogy:

1. A nevelés tengelyét képező erkölcsi nevelés körében az erkölcsi élvezeteket mint ennek egyik legfontosabb tényezőjét kell megbecsülni;

2. Oda kell hatni, hogy a nevelés minden ágában működők annak fontosságáról és lélektani nagy horderejéről idejekorán meggyőződjenek;

3. Az erkölcsi nevelést vezető intézmények különös gondot fordítsanak arra, hogy az erkölcsi élvezet iránti hajlam a köz- és magánoktatás minden fokozatán az erre alkalmas összes segédeszközök fölhasználásával rendszeresen minél inkább fejlesszessék.

Gaal Jenő.